

Nir Baram
La bona gent

Traducció de l'hebreu d'Eulàlia Sariola

Editorial Empúries
Barcelona

La traducció d'aquesta obra ha rebut una ajuda de
l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (OSIC)
del Departament de Cultura.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Títol original: *Anashim tovim (Good People)*

© Nir Baram, 2010

Primera edició: novembre del 2013

© de la traducció: Eulàlia Sariola i Mayol, 2013

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s. l. u.,
Editorial Empúries
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Ormobook
Impressió: Limpergraf
Dipòsit legal: B. 23.606-2013
ISBN: 978-84-9787-799-2

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

PRIMERA PART

A PUNT PER A LA GRAN ACCIÓ

BERLÍN, TARDOR DEL 1938

GENT ES TROBA AMB GENT. Moltes històries són així. La condemna a la solitud no és eterna fins que no exhales el darrer sospir. Veus el món ple a vessar de gent, la qual cosa t'indueix a creure que la teva solitud s'esvairà fàcilment. Tan difícil és? Una persona s'acosta a una altra, totes dues s'han entusiasmat amb *El crepuscle dels déus* o amb la darrera representació del premi Nobel Hauptmann, totes dues han invertit en Thompson Broken-Heart Solutions (el cor és la plaga del segle XX), i ja s'hi estableix un pacte. Vet aquí una il·lusió útil per al país, per a la societat, per al mercat. Gràcies a ella, els solitaris compren roba, accions, automòbils, s'empolainen per al ball nocturn.

La va veure des de la finestra, amb l'abric de pell que duia quan va deixar aquella casa per darrera vegada. No en va sortir per voluntat pròpia, ja que el món de fora no li ofería res. Però ells no tenien diners per donar-li feina. La van acomiadar i li van regalar un abric de pell blanc que amb el temps s'havia tornat gris. L'acomiadament era una oportunitat per tornar a néixer: potser passaria alguna cosa bona, potser hi hauria una feina nova, potser s'esquerdaria l'embolcall de la solitud.

Es va acostar amb les seves passes menudes —havia augmentat una mica de pes, la senyora Stein—; les seves passes deien com sempre «no mireu, no hi ha res a veure, aquí». Heus aquí l'habilitat de la història: els darrers esdeveniments de Berlín havien donat als jueus com ella unes bones raons per buscar un amagatall entre les ombres.

Va examinar les parts descobertes del seu cos: la cara aplanada, envermellida per la ventada d'aire fred, el coll delicat i magnífic, sempre cruelment oposat al cos curt, com una mena de llavor de bellesa que hagués brotat per diferents circumstàncies de la vida. Era clar que estava sola absolutament. Sens dubte, els darrers anys no parlava gaire amb la gent fora de temes de comerç.

Un cotxe es va aturar al seu costat. Al seient del davant hi havia dos homes. Ella no se'ls va mirar, però el moviment del seu cos palesava la consciència de la seva existència. Amb un moviment precipitat es va apartar un rínxol gris del front i va caminar lentament per darrere una tanca de pedra. En Thomas va mirar el cotxe fins que va desaparèixer entre els altres vehicles del carrer. Passat un moment, la senyora Stein va tornar a aparèixer i a ell li va semblar que es fixava en la seva cara a la finestra.

Com es va doldre, la mare, del seu abandonó. La senyora Stein era una més entre ells, havia omplert els buits que hi havia —la germana que la mare no havia tingut, per exemple— fins que van acabar admetent el fet que la mare no tenia cap germana i la van acomiadar. Finalment, quan l'assignació anual de l'herència de la mare es va anar reduint a causa de la inflació i la subsistència estava en risc, la sang és la sang, no hi havia discussió.

Va trucar a la porta.

—Hola, senyora Stein —va dir en Thomas.

Ella, amb un moviment de cap i una mirada greu, el va apartar. Es van mirar un moment: Els anys no havien fet minvar l'hostilitat que hi havia entre ells.

Es va recrear un moment en la humiliació d'ella, en allò que duïen escrit els diaris, en els reglaments i en els cartells del carrer. Podia veure els senyals de prop: una urgència turmentada agitava la cara de la senyora Stein. L'ànima, exactament com el cos encorbat, esperava una altra patacada. Va lliscar pel passadís ombrívol, com aquell que coneix tots els topants de la casa, i va desembocar al dormitori de la senyora. Ell es va quedar una estona immòbil al costat de la porta, i després va córrer darrere seu. Maquinava alguna cosa, segur.

Quan se li va acostar, ja havia penjat l'abric a l'armari i s'havia assegut prop del llit de la seva mare, que no va mostrar cap sorpresa quan la dona que feia vuit anys no havia vist es va inclinar cap a ella per preguntar-li si necessitava res. La mare va contestar que no. La senyora Stein va demanar si la cuidaven bé i ella va xiuxiuejar «sí» quan en realitat era «no». La senyora Stein li va agafar la mà i va anar murmurant una vegada i una altra: «Marlene, Marlene».

En Thomas s'imaginava com havia creuat Berlín d'un extrem a l'altre per veure la senyora en la seva decadència. Panteixant, explicava a la seva mare: «Al matí he topat per casualitat amb el senyor

Stukart, que ha girat el cap com aquell que no em veu. M'he dit, molt bé, ja hi estic acostuada, a veure amics de tota la vida fent-me una inclinació de cap i allunyant-se'm, de vegades es comporten com si no m'haguessin vist. Per dins sempre els saludo. Però en el comportament del senyor Stukart hi havia alguna cosa estranya. M'he aturat al seu costat i li he dit: Senyor, hi ha res que em vulgui dir? No he pronunciat el seu nom, sempre podria objectar que no em coneixia de res. Ha abaixat els ulls i m'ha dit fluixet: La senyora Heiselberg està molt malalta».

La seva mare va dir alguna cosa en veu baixa, però no va arribar a les orelles d'en Thomas, que s'estava al costat de la porta, i la senyora Stein va assentir amb comprensió. A en Thomas el va amarar el menyspreu: prou que ho coneixia, tot allò. Tots els centenars de matins que havien passat juntes, enganxades l'una a l'altra al dormitori, enfilant dolços secrets, un darrere l'altre. Cada persona que se'ls acostava semblava que envaïa un reialme on no hi havia lloc per a ningú fora d'elles dues. La senyora Stein va arreglar els coixins sota el cap de la mare, li va acaronar els cabells i després va acotar la cara i la va amagar a la seva sina. «Marlene, com ha passat... —mormolava— com ha passat...?».

Amb quina facilitat van dissimular totes dues el buit que s'havia obert entre elles els vuit darrers anys. Com si s'hagués enretirat una cortina i es descobrís el panorama antic: totes dues aquí una altra vegada, la senyora somniadora que baixava de vegades al món només per recordar la seva duresa, i se'n tornava cap amunt, i la minyona que va esdevenir la seva millor amiga, que de mica en mica es va anar fent càrrec de les seves obligacions i, per obra seva, el mur que separava la senyora del món es va anar engrandint. I semblava que ara es revoltaven contra els fragments del temps que els quedava, es lamentaven dels anys passats i de les hores exhaurides.

La vol protegir com abans, senyora Stein?, va pensar en Thomas, furiós, anant-se'n. La vol protegir pels anys que li ha dedicat, per les injustícies que van tacar el seu vestit de núvia, pels errors? Per protegir s'ha de dibuixar la figura del botxí. Sisplau, aquí té un botxí: una malaltia greu que destrueix el cos de la seva senyora i l'empeny amb obstinació cap a la mort. I encara creu que podrà fer-hi res?

En Thomas s'estava a l'ampla sala. Per indicació de la seva mare, les cortines gruixudes de vellut sempre estaven corregudes. Va encendre el llum del costat del sofà, on hi havia uns coixins farcits de

plomes, i va contemplar les reproduccions d'escultures: un August Rodin, *Arc de Triomf*, de porcellana, i un petit Buda daurat que li havia regalat un erudit que va conèixer de jove i que l'havia influïda en el seu interès per l'Extrem Orient. Al prestatge de damunt l'estatua de Buda hi havia el retrat d'Ernst Jünger, amb una dedicatòria que deia: «A la Marlene, d'una curiositat meravellosa». Unes plantes artificials envoltaven l'arc de la llar de foc, guarnida amb rajoles de Delft amb uns dibuixos estúpids d'estanys i molins de vent. Sempre que veia aquell saló el marejava aquella barrija-barreja, feta per posar en relleu que la mestressa de la casa tenia món.

Va decidir ignorar el que passava al dormitori i va seure a l'escriptori per fer les darreres correccions al discurs que diria a la trobada d'aquell vespre amb els directors de Daimler-Benz. La seva aspiració era que, al final de la nit, entenguessin que l'empresa Milton era la resposta a tots els seus desitjos. Quina llàstima que la petita senyora Stein no s'hagués adonat d'algunes notícies dels diaris on es mencionava el nom d'ell (per alguna raó ignorada, els seus coneguts mai no llegien la columna convenient del diari oportú el dia adequat) i no sabia res del seu èxit.

A l'època que el seu pare i els seus companys acomiadats trepitjaven els carrers de Berlín disfressats de pneumàtics, sandvitxos o rajoles de xocolata, ell rumiava un programa original molt inspirat. Un dia, uns dos anys després d'haver acabat la universitat, va llegir al diari que l'empresa Milton, d'estudi de mercats, es disposava a establir una filial a Alemanya. Aquella empresa americana, que tenia filials per tot el món, però només una a Europa —precisament a Anglaterra—, ja des de la universitat havia abrandat la seva imaginació. Llavors es va fer amic d'un estudiant d'econòmiques americà que de seguida li va parlar de Milton, dels seus estudis de mercats, que avançaven els europeus almenys en una dècada. Aquest va ser un dels punts brillants dels seus estudis a la Universitat de Berlín: al començament dels anys vint, estava interessat naturalment en les ciències socials, també va sospesar la possibilitat d'estudiar filologia, però, finalment, per inspiració de la mare, que creia en «el canvi que es produiria en el seu esperit» si s'inscrivía a la universitat que es vantava de tenir intel·lectuals de primera línia, va estudiar filosofia. Gairebé sempre, els estudis li semblaven una pèrdua de temps i, tan bon punt es va llicenciar, va fugir d'allà per no tornar-hi mai més.

L'hivern del 1926, quan tenia vint-i-tres anys, va viatjar a Londres per trobar-se amb un americà que es deia Jack Fisk i era director del departament europeu de Milton Estudi de Mercats. Va dedicar mesos —amb un professor americà que va contractar— a polir l'anglès del discurs que havia de fer. Va seure a la butaca entapissada de pell de l'ampli despatx del director, que, amb la cara solcada d'arugues i un bigoti atapeït força impressionant, examinava, encuriós, un mapamundi gegantí de colors blau, vermell i blanc, amb banderetes que assenyalaven les nombroses filials de Milton al món. Veient aquell mapa pompós va comprendre que tenia raó: inspirat per un comentari de Schopenhauer (vet aquí un petit benefici derivat dels seus estudis) —«Els americans poden dir de la seva vulgaritat el que va dir Ciceró de la ciència: uniu-vos a nosaltres»—, va decidir adoptar una actitud contundent i una mica simplista, que podria despertar el rebuig en els directius alemanys. Es va adonar que havia estat una bona decisió.

El director l'havia observat amb suspicàcia, com si no acabés d'entendre d'on havia sorgit aquell berlinès amb un vestit extravagant, un mocador blau cel al coll a l'estil francès i un clavell al trauc de la jaqueta. En Thomas va encreuar les llargues cames, va oferir a l'americà un tabac holandès excel·lent, va encendre la pipa, va preguntar amablement d'on havia vingut la inspiració de l'escriptori en forma de vaixell pirata, i va començar el seu discurs: «Benvolgut senyor Fisk, he llegit que té programat obrir properament una nova filial de Milton al continent, precisament a casa nostra, a Berlín. En primer lloc, permeti'm felicitar-lo en nom dels berlinesos. Com a expert investigador de mercats, deu haver estudiat en profunditat les seves possibilitats en el mercat europeu. Però segur que mentrestant ha après la lliçó dels èxits limitats de la seva filial anglesa. Siguem realistes: els procediments de Milton a Europa esfereixen; es pot dir amb tristesa que encara no han arribat al continent. Una petita advertència: a Berlín serà molt pitjor. Que com ho sé? És ben senzill. Cada comunitat disposa d'una estructura de premisses especial i els paràmetres d'investigació de mercats que funcionen amb els americans no serveixen pas per caracteritzar-nos a nosaltres, els alemanys. He sabut per les meves fonts que vostè, a la reunió amb les companyies alemanyes, es va vantar dels sistemes d'investigació de Milton, explicant a tothom que són sistemes científics. Però recordi que aquesta capa de ciència, de fet, és un conte de fades que vostè potser

podrà vendre als crèduls alemanys que volen «cientificar-ho» tot, però vostè i jo sabem que d'aquí dos anys fins i tot els crèduls més grans debatran l'efectivitat dels seus mètodes a Alemanya i, d'una guitza, el trauran del mercat. L'única ciència que funciona aquí és l'esperit nacional dels alemanys, i vostè, benvolgut senyor, apareix de sobte amb el seu paquet de dòlars i vol ensenyar a tothom com malgastar-los? Benvolgut senyor, vostè no comprèn l'ànima germànica. Vostè no serà el primer ni l'únic. L'ànima germànica és difícil d'entendre. N'hi ha que opinen que la tradició, la investigació, l'art i la filosofia nostres han creat un mosaic fascinant de diferents tipus. Em sap molt de greu, però li he de dir que l'ànima germànica és molt més senzilla que tot això. Senyor meu, serà una gran sorpresa descobrir fins on n'és, de senzill, desxifrar-la i posar-la en marxa. Encara que aquesta no és la mena de simplicitat que vostès, els americans, coneixen, és una simplicitat que, per entendre-la, cal estudiar-ne a fons el nucli fonamental. S'ha de comprendre, per exemple, què és la burgesia culta d'Alemanya, que no s'assembla gens als seus nadius cridaders de la costa oest. En resum, parlem d'una simplicitat on només s'hi pot arribar després d'una labor d'alliberament. Encara que la darrera jugada d'escacs sigui aparentment senzilla, ha d'anar precedida d'una feina de planificació feixuga».

«Precisament aquesta darrera època, Milton ha invertit uns grans esforços en l'estudi del mercat alemany», va dir en Fisk, sorrut, arrepatant-se a la cadira. En Thomas va tenir la impressió que la reunió anava bé i que allò era un repte per aprovar l'examen.

«Amb tots els meus respectes, senyor meu, la meva mare perseguiria els lleons del Colosseu abans que els americans arribessin a comprendre l'home germànic. Ha llegit l'Ernst Jünger? Segur que no. És un amic proper. I en Paulik, el coneix? L'anhel d'una gran llum està arrelada fonament en les nostres ànimes. Si no ha vist la multitud dreta a la Winterfeldplatz al vespre, tard, badant amb les torxes resplendents de Nivea, no ha vist Alemanya. Coneix l'adjectiu *Völkisch*? En realitat és la definició de l'essència alemanya que no té parió en altres llengües. I la teoria de Neumann que descriu el país com un «gran negoci» en benefici del poble, la coneix? Bé, senyor meu, almenys estarà d'acord amb mi que només amb dificultat se'l pot definir com a expert en l'home alemany...

»Ara, la moneda alemanya és estable i la situació econòmica va millorant, però si hagués voltat per Berlín fa uns quants anys, hauria

conegut l'essència autèntica d'Alemanya! Hauria vist gent aparentment racional, inventora d'un mètode d'estabilització contradictori. Senzillament, s'imprimia moneda i es gastava, fins que tenia el valor d'una gota d'aigua al mar. Aquesta és la lògica alemanya: galopar, dit sigui de passada, reprimir la catàstrofe. No entra dins la nostra tradició d'aturar-nos ni un sol instant abans.

»L'home alemany està format per diversos components. Es diu que tothom és així i és veritat, però les característiques dels components alemanys, per exemple la dosi de sentimentalisme, és exclusiva i única. Li proposo una fórmula victoriosa, amb la qual conquerirem el mercat alemany. Vostè es pregunta, ja la tinc? L'informo que sí. He dedicat la major part de la vida a l'estudi de l'home germànic i, per això, senyor meu, si vol fer negoci a Alemanya, li ofereixo que col·laborem».

En Jack Fisk es va estremir. «Noi, encara no has entès del tot el sector, però tens facultats i la teva fluïdesa és realment esfereïdora».

Quan en Fisk es va traslladar a Berlín, va nomenar ajudant seu en Thomas, i al cap d'un any, el va fer director del nou departament d'un sol treballador: Psicòleg de compres alemanyes. La veritat és que en Thomas creia que havia nascut per a aquella feina. De jove havia entès que la seva millor habilitat era seduir la gent perquè comprés els seus productes, tocar la fibra sensible de l'ànima del comprador.

Des d'allà conduïa els seus assumptes amb intel·ligència. Després d'haver presentat arguments convincents, repertoris d'idees noves i, de fet, activant el seu encant encara més, va rebre l'autorització del director de l'empresa per acompanyar com a conseller el pressupost d'investigació de mercat de la cadena Woolworth, un dels primers clients de Milton Berlín. A l'empresa se sentien opinions diverses, com ara que els alemanys no donarien crèdit a una cadena popular que tingués l'origen en un país que encara apareixia als seus ulls com un lloc misteriós i desconegut.

«De les enquestes realitzades per l'empresa Milton a les grans ciutats, es dedueix que els alemanys no creuen que aquests productes realment els convinguin», va anunciar la senyora Günter, que es vantava del càrrec de sotsdirectora del departament d'Investigació, encara que la seva tasca veritable fos captar clients per als «miltonians». Era una dona rossa i petitona que va perdre el marit a la Gran Guerra, va pujar dos nens amb les seves pròpies forces, i sempre valorava massa l'opinió del comprador alemany. Per a en Thomas, ella

era la veu celestial decadent i virtuosa del vell món. La senyora Günter li feia nosa i va planejar-ne la decapitació —professional, és clar— per finals d’any; en aquest cas no s’exigia cap estratagema artístic. Mentrestant, per gran trastorn, ella va aconsellar apujar els preus per tal de vendre més.

Llavors en Thomas es va alçar i va dir: «En primer lloc he de dir que no estic d’acord amb la senyora Günter: Amèrica justament sent curiositat pels alemanys. En segon lloc proposo que Woolworth irrompi al mercat alemany des del cel. Recordo com tothom es va entusiasmar quan un avió va escriure “Persil” al cel, i només era un detergent. Una cadena gegantina com Woolworth ha de comprar el cel de Berlín un mes sencer».

«Farem fora qualsevol altra empresa», va declarar. «Estarà prohibit que quan una persona miri al cel, hi vegi res que no siguin escrits voladors, projectors d’anuncis i els solcs dels avions de Woolworth, i si no hi ha més remei, ocells també. Llogarem tots els zepelins, els avions, tot allò que vola pel cel. Si la competència aconseguix algun giny volador, l’estimbaré, si cal».

Als americans els va agradar allò. Havia captat en llibres que havia llegit i en pel·lícules que havia vist que a aquella gent els agradaven les frases agosarades que expressaven idees aventureres i colpejaven i vencien l’adversari. «Ho farem en tres etapes: A, els ho farem veure; B, això els aniquilarà, i C, s’arruïnaran i vendran tota mena de mercaderies pel carrer». Com menys impediments tenia la idea, més es van convèncer que «aquest home és el que ens cal». Havien de creure que el seu home estava disposat a cremar Dresden per tal de vendre una cafetera.

«A cada camió amb focus, a cada edifici, a cada aparador, a cada finestreta davantera de cotxe, s’hi han de reflectir els nostres llums, l’article i el preu. Article i preu que s’han d’alternar tota l’estona».

«Sona formidable», va entusiasmar-se un dels directius de Woolworth Europa.

«Per casualitat, conec els companys de Paul Wentzel», va dir en Thomas.

«Aquells que van inventar l’avió que reparteix propaganda?», va preguntar la senyora Günter.

«Exacte», va confirmar, «una gent magnífica de debò, i tenen molts altres invents al pap. Proposo que Woolworth els adquireixi aquest invent».

«Realment necessitem un avió que a cada vol faci vint anuncis diferents? Nosaltres som només una sola empresa», va entossudir-se un altre delegat de Woolworth.

«Ja ho he explicat...», va dir en Thomas mentre els seus ulls verds irradiaven una benevolència paternal. «Nosaltres no farem cap rebombori sense lògica, com s'acostuma a fer en aquesta ciutat, nosaltres anunciarem en una primera fase producte i preu, i només a la segona, la cadena».

«Sembla interessant, ens podria concertar una cita amb en Paul Wentzel?», van preguntar els de Woolworth.

«I tant», va dir en Thomas, content. «Som bons amics».

La seva ascensió a Milton va ser vertiginosa, pocs treballadors de l'empresa al món havien aconseguit col·laborar-hi, sobretot en un període de temps tan curt. La reunió al vespre amb Daimler-Benz, a què s'havia dedicat l'últim mes, podria arribar a ser el final apropiat d'aquell any tan bo. Des de la fusió entre Daimler i Benz, en Thomas somiava treballar en l'automòbil nou, el Mercedes-Benz. Però les frases finals del seu discurs no li acabaven de fer el pes, massa afectades.

Semblava que els murmuris confusos del dormitori de la seva mare no el deixaven concentrar.

A la seva infantesa s'asseia a terra, part de fora de la porta tanca-da, i escrivia en una llibreta el que deien la mare i la senyora Stein, però mai de la vida no va aconseguir destriar les dues veus del seu xiuxiueig compartit. Per això omplia la llibreta amb bocins de frases que s'unien en un únic monòleg extens. Només a la nit, quan era a la seva cambra i podia examinar cada bocí per separat, decidia a qui li esqueia més, si a la mare o a la senyora Stein, i finalment feia la seva versió encadenant el diàleg. Cada vegada que sentia com una d'elles repetia una frase i tenia un estil semblant a alguna que ell li havia assignat, era una petita victòria.

El murmuri es va extingir. Es van sentir unes passes feixugues. Es va aixecar, però la senyora Stein se li va tornar a avançar i el va esquivar; les sabates deixaven darrere seu unes lleus petjades de fang. Aquesta vegada s'afanyava cap a la cambra de bany. Tot feia creure que encara li agradava el sistema de les tovalloles fredes.

«Senyora Stein, no millora una mica?», va rondinar en silenci, però realment el que li hauria volgut preguntar era: «Hanna Stein, no ha sentit a dir que el departament de Psicologia de compres ale-

manyes de Milton sóc jo? El director i soci. Segur que vol saber el meu ascens formidable d'aquests darrers anys. Després de tot, no som uns desconeguts». La senyora Stein se li acostava amb una tovallola a la mà. Amb el vestit que se li adheria al cos, li sobresortia la panxa. Quan es van creuar les mirades, va llegir-li als ulls, escruixits encara per la gravetat de la malaltia de la seva senyora, l'acta d'acusació. Primer li va adreçar una mirada de sorpresa, li costava creure que ella gosés llançar-li, encara que fos de pensament, aquella acusació. Però ella va mig tancar els ulls fins que van quedar com dues esclètxes, proclamant: sí, justament és això el que crec.

La senyora Stein tenia una habilitat meravellosa per organitzar ràpidament els actes d'una història en la qual creia amb fervor, «homes contra dones» era el mecanisme d'interpretació que més li agradava. Quan treballava a la casa, distingia entre la maldat dels homes, per exemple, del pare i del fill, la de la mare, i la de la dona feble. L'Erika Gelber segur que tindria coses interessants a dir a propòsit d'aquest tema. Per un instant, va imaginar la senyora Stein al consultori de l'Erika Gelber: la fa ajeure al divan i l'obliga a contestar les preguntes de la psicoanalista, confessar els seus somnis, enfrontar-se al fet lamentable que hi ha altres punts de vista. Després de tot, una dona posseïdora de la veritat com la senyora Stein mai no permetria que una altra persona qualsevol li descobrís res de nou. Totes les coses que ella no sabia s'ajuntaven per formar una única gran mentida. La bona gent, poca, que hi havia deia la veritat i mai no l'hauria traïda, tota la resta eren uns mentiders. Per això la deslleialtat de la mare la va colpir i la va traumatitzar. Quan s'havia de solucionar el tema de l'acomiadament, la mare li va demanar que participés a mantenir la senyora Stein, però ell ho va refusar amb l'argument que el seu sou com a empleat de Milton era escàs «i, a més, mare, la senyora Stein ja fa més de vint anys que treballa aquí, s'ha de saber deixar anar la gent...».

Al final de l'any 1930, la senyora Stein va abandonar la casa i va confiar la mare a les mans d'ell; ara, passats vuit anys, la trobava al llit de mort. Estava convençuda que si s'hi hagués quedat, tot allò probablement no hauria passat. És curiós que encara sentís la necessitat de protegir la persona que la va acomiadar. Potser realment hi havia en la senyora Stein una dosi excepcional de lleialtat, o potser hi ha persones singulars que no aconsegueixen deshabituarse dels vells costums.

—Senyora Stein —va dir mentre a la cara li apareixia un somriure descontrolat i els ulls li lluien; fins i tot la senyora Günter va admetre que eren seductors i nítids—, ha sentit a dir que el seu fidel servent ha estat nomenat director soci de l'empresa Milton, i director del departament de Psicologia de compres alemanyes que inclou les filials de París, Varsòvia i Roma? Aquestes filials les vaig inventar jo. I ara als gavatxos se'ls ha acudit una idea. Senyora Stein, si estigués a la meva pell, hauria acceptat que aquests francesos definissin de nou la feina de la seva sucursal? Per formar part de l'estructura de Milton, han d'adoptar els nostres mètodes de treball, oi? Els vaig dir: «No és possible que la filial francesa faci servir mètodes del segle passat». I tot això amb la premissa que realment existeix una ànima francesa... Segur que estarà d'acord amb mi que la voluntat d'una bona definició sense contingut és l'expressió de l'ànima francesa, la mateixa tendència que la moda a qualsevol preu.

—Jo no compro productes que s'anunciïn —va proclamar la senyora Stein.

—Ja m'ho semblava, això, naturalment. —Es notava per la veu que en Thomas s'ho passava bé, accentuant cada articulació. Sempre es recreava parlant en la seva companyia. Aquest era un dels fonaments peculiars de la relació entre tots dos: ella sempre es comportava com si la xerrameca d'ell li fes fàstic, però normalment es quedava a escoltar-lo. Per un costat, la senyora Stein mai no deixava de sorprendre's de les seves intrigues, com si de veritat no es pogués creure que existís un home com ell.

—Tots els nostres investigadors han fet creure que la classe obrera alemanya sent aversió pels anuncis, i els motius són evidents. Els anuncis es dirigeixen a la gent rica o bé als qui envegen la gent amb diners, la gent que creuen que un dia en tindran o fins i tot a aquells que aparentment en tenen.

—La senyora Heiselberg m'ha demanat que em quedés uns quants dies amb ella —va dir la senyora Stein.

—Delira. És completament impossible, vostè ho sap, això —la va tallar, irat. Com detestava les persones que negaven les evidències més senzilles. Ara s'adonava que li tocava a ell guardar-se dels canvis massa radicals en el comportament en companyia d'estranyes; les persones poden deixar de creure en la teva amistat. Però, tranquil, només és la senyora Stein.

—No sortiré de casa —va dir.

—És igual. La gent parla. Potser algú l'ha vist pujar les escales i no l'ha vist baixar. Hauria d'abandonar la casa immediatament.

—La seva mare m'ha demanat que l'ajudi i jo tinc la intenció de fer-ho —va decidir la senyora Stein.

—Senyora Stein, el tema no admet cap discussió! No tinc temps per estar aquí barallant-me amb vostè. Aquestes tovalloles s'estan escalfant, au vagi a posar-les al front de la meva mare i després cal que se'n vagi. Tinc pressa, d'aquí dues hores, al voltant de les set, tenim una reunió amb els de Daimler-Benz...

Va sentir com la mare el cridava des del dormitori. Hi va córrer.

—Thomas —va mormolar mentre s'incorporava al llit fent un gran esforç—. Thomas, vull que la senyora Stein es quedi uns dies...

—Mare, és impossible, aquesta dona ens posa en perill.

—Thomas, estimat, ja fa molt de temps que estic en perill —va dir oferint-li la mà.

Ell l'hi va agafar i li va acaronar els dits fins. Quant dolor va sentir recordant la cerimònia habitual: ell quan era jove, al costat del mirall de la cambra, sempre l'havia atret el mirall de fusta, la llum tènue i la bellesa de l'habitació. La mare ajaguda al llit i la senyora Stein al seu costat, asseguda a la cadira. Parlaven d'ell com si no hi fos: «El noi s'està tot el sant dia davant el mirall imitant els pentinats dels trinxeraires del cinema. Li hem donat de tot! Vam posar al seu abast la cultura més elevada. Li van fer classes filòsofs i músics, vaig convidar especialment per a ell l'Ernst Jünger, un dels nostres escriptors més il·lustres, i el nen li va preguntar si havia estat mai a Amèrica... Tot el millor i més elevat del món li vaig oferir, i ell? Encara es vendria l'ànima a Pluto. Mira-te'l, juga amb els cabells com una dona, volta tot el dia pels carrers amb en Hermann Kritzinger, aquell trampós que ven falsificacions. Fan tota mena de transaccions indignes amb nois espellifats de l'Oranienburgstrasse, els que es venen als diplomàtics i als francesos».

Aquell mirall tenia dues ales que es podien bellugar a dreta i a esquerra i disposar-les en una mena de triangle que multiplicava el reflex. A ell li agradava plegar i desplegar les ales, mirar les cares de totes dues que vessaven i es deformaven: una cara de pa de ral menuda com una moneda, cares de goma que s'estiren d'un extrem del mirall a l'altre, cares primes com un llapis o que s'estenen cap avall com la falda d'una muntanya, els ulls de la senyora Stein al costat dels llavis de la mare, el front nevat al costat de les galtes vermelles,

les celles eriçades sota els cabells com pell de guineu. Li agradava posar les ales en un angle on les cares es multiplicaven tant com era possible, vint-i-set.

—Thomas, estimat, no t'ho demanaré més —va xiuxiuejar la mare.

No podia suportar el contacte tremolós dels seus dits que acumulaven les carícies que ja no tindria.

—Mare, faig tard a la reunió. Els clients han presentat una llista de demandes que no podem deixar d'atendre. Els temps canvien, la gent aplega diners, els fa por la guerra...

L'ànsia per fugir d'allà li feia tremolar tots els músculs del cos. Semblava que la mare ho entenia. Li va llançar una mirada distant que el va retornar a la posició de nen menystingut —ara ell tornava a arreplegar com un captaire les mirades maternes— i amb els dits freds li va tancar la mà. Així seria més difícil desfer-se'n.

—Almenys deixa que la senyora Stein es quedi fins que tornis. No em vull quedar sola, avui.

—Si no hi ha més remei, mare —va deixar anar finalment.

Se li va omplir la cara de felicitat. Es va afanyar a deixar-li anar la mà i amb la mirada el va fer fora.

«Que volàtil és l'amor de la teva mare», li va dir una vegada l'Erika Gelber. Ja sortia de l'habitació i va topar amb la senyora Stein que s'estrenyia les tovalloles damunt el cor.

L'aigua regalimava per terra. La va mirar, enutjat. Res en la cara de la senyora Stein deixava veure la seva satisfacció, però tots dos sabien que més que festejar la seva victòria, ella es delectava amb la desfeta d'ell.

* * *

En Thomas va dir al xofer que aparqués davant l'edifici, així els convidats veurien el Mercedes-Benz nou de l'empresa Milton, i va saltar ràpidament a les escales. Va alliberar la seva ment del parany de la senyora Stein per submergir-se intensament en la reunió amb els clients. (L'Erika Gelber no creia que estigués capacitat per controlar la seva consciència ni que fos suficient amb una decisió constant per enfocar tota la seva atenció en un tema determinat. «Vosaltres, filòsofs, no creieu prou en la voluntat ferma de l'home», li va etzibar una vegada.) Es va treure l'abric, el va donar al